

Була церква... більярдною

Вивчаючи історію стародавнього містечка Стенань, не можна не згадати і про його святині --храми, їх велич і красу. Адже вони є не тільки свідками давно минулих епох, але й животворною скарбницею духовності народу

З історичних джерел відомо, що колись в Степані діяло чотири церкви. Але внаслідок пожежі одна з них, Успенська, згоріла 1307 року. Залишилось три святині: Свято-Троїцька, відома з 1553 року, вдруге збудована 1780 року, Свято-Преображенська з 1749 року, Свято-Миколаївська - вдруге збудована 1775 року. На відміну від усіх інших дерев'яних церков, Свято-Миколаївська була мурованою.

Всі ці храми уціліли під час різних лихоліть, але на їх долю випали важкі випробування в роки більшовицького беззаконня, оскільки перешкождали побудові «світлого майбутнього комуністичного раю». Діючою пишалась лише Свято-Троїцька церква. А дві інші 1961 року були зняті з реєстру. Свято-Преображенську церкву варварськи пограбували і зруйнували. Дерево, з якого побудували храм, войовничі атеїсти спалили на фермі місцевого колгоспу імені Леніна. А Миколаївську церкву доморощені безвірники спаплюжили і перетворили в клуб санаторію "Горинь", а пізніше - бібліотеку та більярдну. Тільки з проголошенням незалежності України її в народі називають Микульською відновили. Цікавою особливістю всіх церков було те, що вони розміщувались в центрі містечка недалеко одна від одної: Свято-Преображенська - в 30 сажнях від Свято-Миколаївської, в 142 сажнях від Свято-Троїцької і 140 сажнях від Успенської (сажень дорівнював 2,134 м).

24.01. 1753 року... Князь Януш-Олександр Сангушко, якому в той час належали земля і усі маєності містечка на Горині,, видав документ, так званий фундуш на побудову Свято-Миколаївської церкви. Із змісту цього фундашевого запису можна дізнатися, що попередня Миколаївська церква згоріла від пожежі. Вогонь також знищив всі церковні документи. Щоб прискорити її відбудову і гарантувати належне забезпечення священнослужителями, князь Януш Сангушко своїм записом підтвердив давні права церкви на земельні угіддя, право священика молоти у степанських млинах, без черги і плати, варити канунний мед, а також одного підданого, який вико нував обов'язки церковного старости, звільняти від панщани на вічні часи.

Але минуло понад 20 років, коли в Степані став діяти Свято-Миколаївський храм, його побудували і освятили 1775 року за допомогою нового власника містечка - графа Ворцеля. Церква мала такі розміри: довжину - 39 аршин, ширину - 20 аршин/ висоту - 43,5 аршина. Аршин рівнявся 71,12 см. храмом височів один купол, дах покритий сосною гонтою було двоє дверей і 17 вікон, два з яких заграбовані, підлога вимощена цеглою. Всередині храм оздоблювався стінними розписами, різьбою, ліпленням. Іконостас 1801 року був із дерева. Крім цього в церкві мали місце

ікони Святителя Миколая, Христа Спасителя, намальовані на полотні. Праворуч на південній стіні висіли ікона Благовіщення Божої Матері, ікона Божої Матері з Ісусом, намальовані на дерев'яній дошці. Зліва розташовувалась ікона Різдва Христового, виготовлена на полотні в дерев'яних рамках, ікона Кузьми і Дем'яна. Були також й інші ікони, але виготовлені примітивно, тому в церковному описі їх не було. В документі згадуються інші церковні речі: хоругви, хрести, підсвічники, гробниця, церковний посуд, а також 8 типів риз для різних обрядів таких забарвлень: жовтого, білого чорного, зеленого, рожевого, синього.

Окрему увагу слід звернути не перелік церковних книг: їх було більше як двадцять, різних місць і років видань. Переважали в основному книги Почаївського видання: Служебник 1755 і 1771 р. р., Апостол 1759 р., Мінея 1761 р., Октоїх 1774 р., Часослов 1777 р. Триодій: постна - 1784 р., "цвітна" - 1786 р., Книга величання 1789 р. Були також і книги, видані в інших місцях. Поряд з храмом розташовувалась дерев'яна дзвіниця з п'ятьма вилитими дзвонами: 1-й дзвін 1754 р. вагою 600 ок., на якому був зображений Христос Спаситель і Святитель Миколай, 2-й - 1796 р вагою 80 ок. з зображенням Христа Спасителя, 3-й - 1775 р. вагою 75 ок. без малюнка, 4-й - 1779 р. 14 ок також без малюнка, 5-й - 1741 р. 10 ок. без малюнка, (око - одиниця ваги, що дорівнювала приблизно трьом фунтам, а фунт дорівнював 409 грамам).

Церковне подвір'я оточувалось сосновим парканом і простягалось в довжину на 86, а в ширину на 103 лікті /лікоть дорівнював 57,6 см/. Також на церковному подвір'ї була побудована дерев'яна капличка, покрита гонтою з одним куполом і п'ятьма вікнами, всередині вистелена сосновими дошками. Її розміри сягали в довжину 18, а в ширину - 12 ліктів. Всередині висіла ікона Святителя Миколая, намальована на полотні. Неподалік від церкви над дорогою на В. Вербче розміщувалось сільське кладовище площею 100 на 34 лікті, обгороджене сосновим парканом.

Також слід звернути увагу на опис церковних земель. Вони простяглись від вигона до полів жителів містечка між наділами з одного боку Мойсея Ш у етика, а з другого - Павла Жука. Тут були хлів і клуня священика - Площа городу сягала на 1 корець висіву. Орної землі було 4 волоки. Волока дорівнювала 16,8 га. Кожна з цих волок поділялась на 3 частини або зміни, як тога вимагала трипільна система землеробства /корець - міра об'єму сипучих тіл - становив 32 гарці, а гарець дорівнював 3,28 л/

Крім орних фунтів, церкві належали і 4 городи. Перший розміщувався в Пастовнику, другий — між Датами містечка, третій - від ринку до міста Федора Лук'янця, а четвертий - від вигону до городів Максима Лазарчука.

З опису церков Ровенського повіту за 1910 рік відомо/ що в Степані при церквах діяли початкові школи. Так, при Свято-Троїцькій церкві була двокласна парафіяльна школа, де навчалось 169 хлопчиків і 39 дівчаток. А при Свято-Миколаївській в цей час діяла двокласна школа, де кількість учнів не зазначається, так як 1 вона належала міністерству народної освіти.

А скільки ж людей проживало в містечку в цей час? Архівні джерела свідчать, що 1910 року всього в Степані мешкало 12377 жителів: із них 6389

чоловіків і 5988 жінок. Православних віруючих налічувалось 3970 "душ"/ в т»ч. 1939 чоловіків і 2031 жінка. Найбільше тут проживало євреїв - 597 Із них налічувалось 2750 чоловіків і 2657 жінок з кількістю 597 господарств. /Третю групу людей становили інші - 3000, із них - 1700 чоловіків і 1300 жінок. У/них було 300 дворів.

Хочеться вірити, що ця інформація про Свято—Миколаївську церкву, що довгий час була розрадою не одному поколінню жителів містечка Степань і його околиць, зацікавить тих, хто не байдужий до минулого землі своїх батьків і доповнить сторінку історії нашого краю.

Г. МЕЛЬНИЧУК